

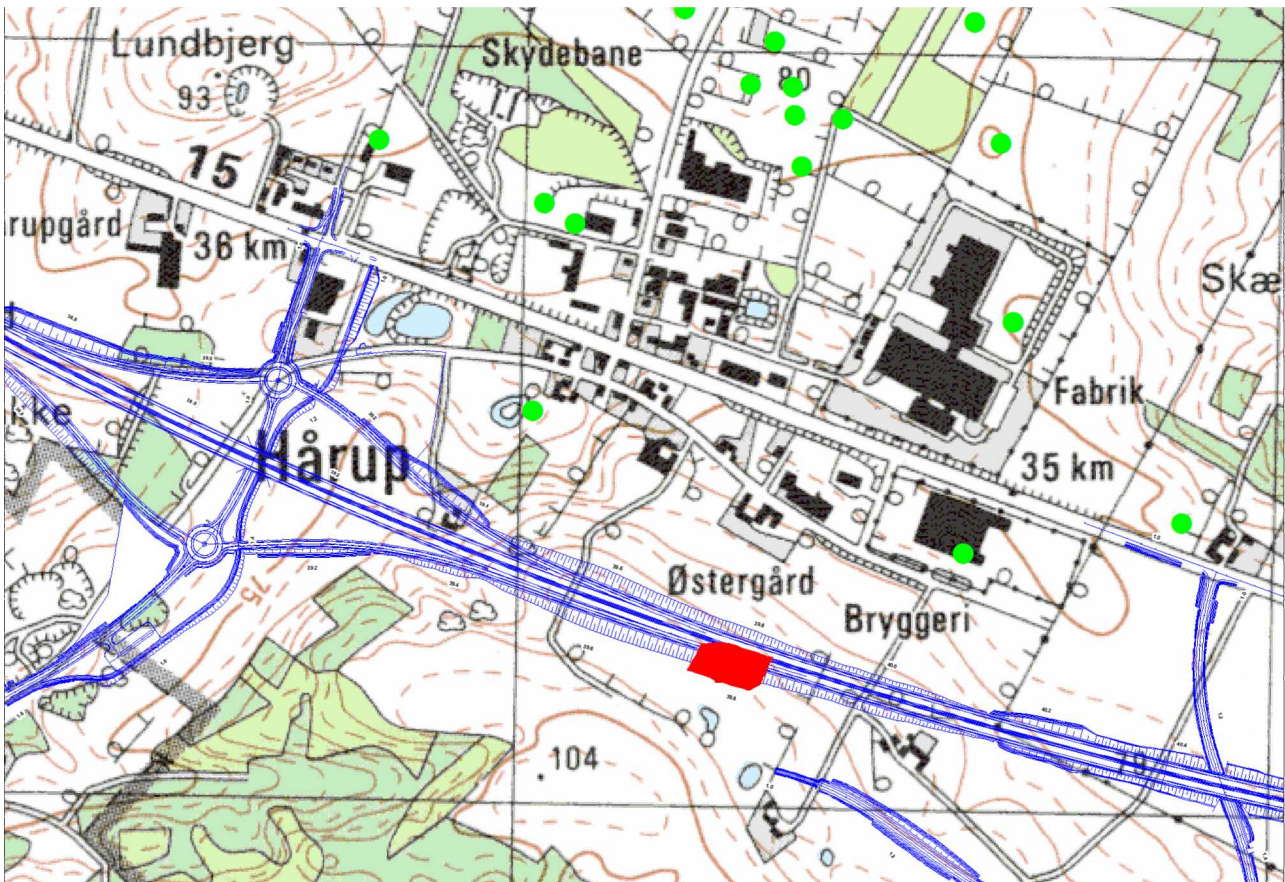

Kulturhistorisk rapport for udgravning på Hårup Østergård i Hårup

Journalnummer: SIM 34 / 2011
Sted: Hårup Østergård
SB Stednummer: 160105-279

Matr. nr.:10a
Ejerlav: Hårup by
Sogn: Linå
Herred: Gjern
Gl. Amt: Skanderborg

KUAS j.nr.: 2011-7.24.02/SIM-0009

På ovenstående kort er udgravningen fremhævet med rødt (baggrundskort: KMS' 4cm kort). De grønne prikker er registreringer i det landsdækkende register "Fund og Fortidsminder". De fleste af de her synlige punkter er registreringer af gravhøje fra stenalder og bronzealder.

Resume: I forbindelse med udgravningen fremkom en boplads med to huse og kogestensgruber fra den sene del af bondestenalderen, omkring 2500 f.Kr. Det ene hus havde et forsænket gulvlag. Herudover undersøgtes et kulturlag fra tragtbægerkulturen med flint og lerkarskår fra den tidlige del af bondestenalderen, omkring 3500 f.Kr. Dertil kom tre huse fra den sene del af bronzealderen fra omkring 800 f.Kr. Med denne rapport er undersøgelsen afsluttet, og bygherre kan disponere over arealerne.

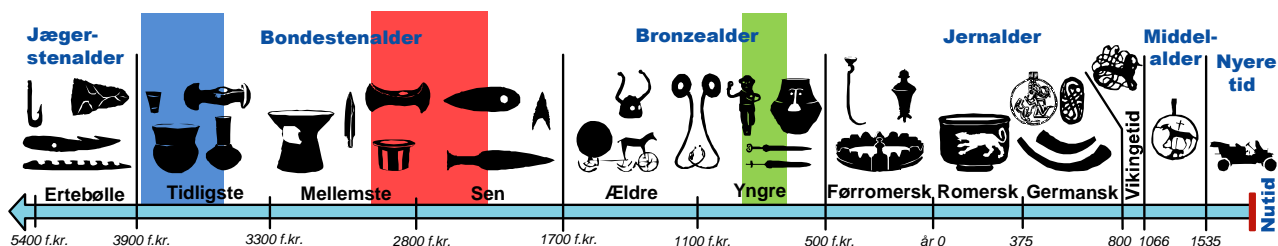
Indholdsfortegnelse

Indhold

Indledning.....	3
Undersøgelsens resultater	3
Topografi	6
Fortidsmindelandskabet.....	7
Udgravningsdata.....	7
Metode	7
Fremtidigt arbejde.....	8

Oversigt over en del af det undersøgte område, med nabogravningen (SIM 33/2011 Hårup Bygade 14) i baggrunden. Under presenningen det neolitiske husgulv.

Tidslinie med de identificerede perioder. Rødt fremhævet er bopladsen fundet i prøvegravningen. Blåt mangelkantøksen og kulturlaget. Grønt fremhævet bronzealderens bebyggelse.

Indledning

Sagen er opstået i forbindelse med forundersøgelser forud for anlægsarbejdet ved den nye motorvejsstrækning Hårup-Låsby.

Udgifterne til disse undersøgelser påhviler ifølge museumsloven §26 stk. 2 og §27 stk. 4 bygherre, der i dette tilfælde er Vejdirektoratet, Thomas Helstedsvej 11, 8660 Skanderborg. Al korrespondance er ført mellem museumsinspektør Peter Mohr Christensen, Silkeborg Kulturhistoriske Museum og Kirsten Friis Christensen, Vejdirektoratet.

Undersøgelsens resultater

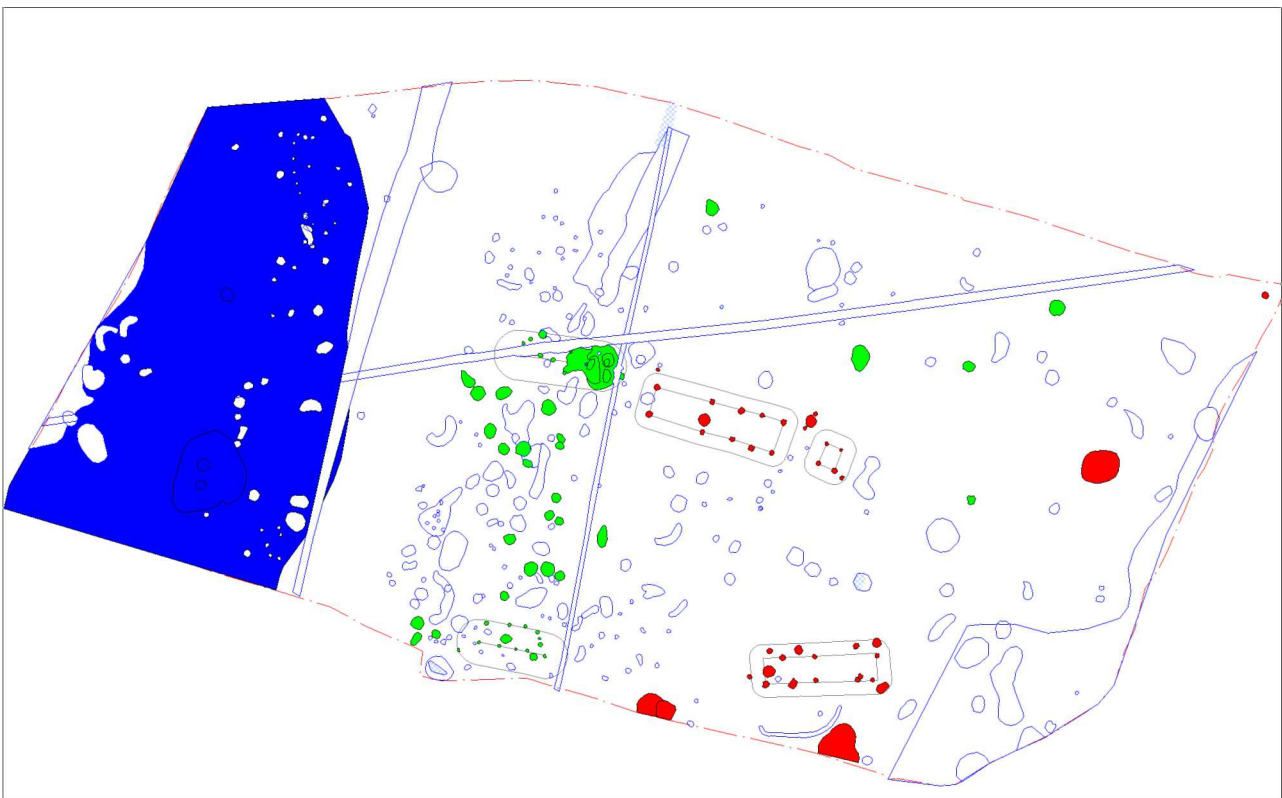
Udgravningen på Hårup Østergård blev påbegyndt den 31/10 2011 og afsluttet i felt den 2/12 2011.

Et udvalg af fund fra lokaliteten, som primært stammer fra bondestenalderen: Fra venstre ses lerkarskår med og uden dekoration fra tidlig bondestenalder. Midt i billedet er øverst et fragment af mangkantsøkse og til højre flintoldsager i form af blandt andet øksefragment, flintsegl, skrabere og pilespidser.

Undersøgelsen kørte sideløbende med nabogravningen SIM 33/2011, og mængden af mandskab var derfor stærkt svingende. Den i budgettet berammede arbejdstid, blev således fordelt over en noget længere periode end oprindeligt planlagt.

Undersøgelsen afdækkede som forventet bebyggelsesspor fra den sene del af bondestenalder, også kaldet senneolitikum. Dertil er kom bebyggelsesspor fra den sene del af bronzealderen. Endelig afdækkedes spor efter ophold på stedet i tragtbægerkulturen i begyndelsen bondestenalderen. Der blev ikke registreret huse i forbindelse med bosættelsen fra tragtbægerkulturen, men blot et større kulturlag med fund af blandt andet pilespidser. Pilespidser og det øvrige flintmateriale antyder, at der har været et kortere eller længere ophold på stedet, der kan have fungeret som jagtstation eller rastepuds for tragtbægerkulturens jægere med god udsigt over jagtterrænet, og med let adgang til drikkevand i det lille vandhul mod nordvest.

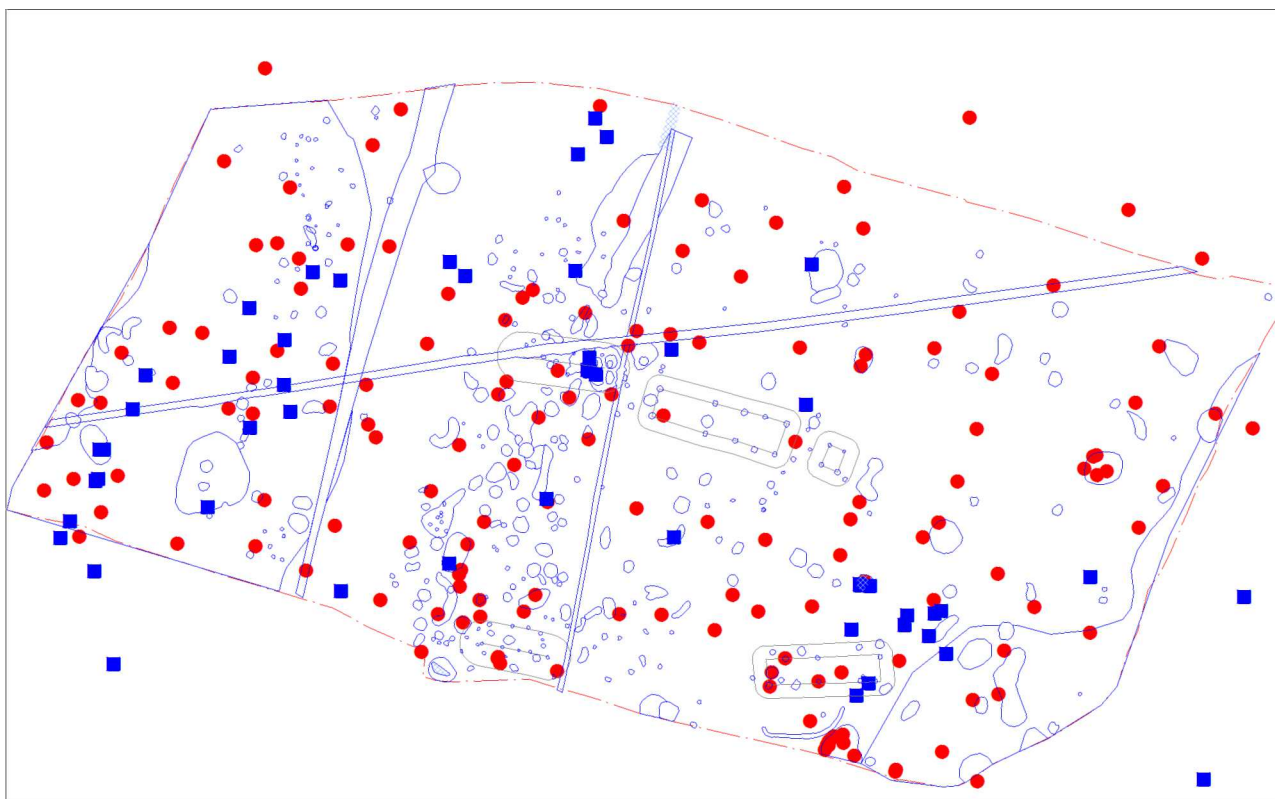

Dateringerne for de forskellige observeringer er her angivet med farve: blå=tidlig bondestenalder, grøn=sen bondestenalder og rød=Bronzealderens femte period

Tragtbægerkulturen, en mulig jagtplads? (ca. 4.000 – 2.800 f. Kr.)

De første indikationer for aktiviteter i tragtbægerkulturen dukkede op i løbet af første uge i selve undersøgelsen, hvor der i pløjelaget indsamledes nakkeenden af en fin mangelantøkse. Mangelantøkser er sjældne i Silkeborgområdet, og anses ofte for at være enten stridsøkser eller paradevåben tilhørende kulten. Der er tale om et stykke mandsudstyr der har kostet en del timers arbejde at fremstille. Øksetypen findes normalt kun i gravsammenhæng, men på denne lokalitet er der ingen spor efter grave.

I feltets Sydvestlige del dukkede et større kulturlag fra samme tid som øksen. Dette sandsynliggør, at øksen hører til aktiviteter på stedet, og ikke er kommet til i forbindelse med senere tiders bebyggelse.

Fordelingen af de GPS indmålte fund, som dels stammer fra markoverfladen, og dels stammer fra indsamling under afgravningen. De blå firkanter er fund registrerede under prøvegravningen, medens de røde prikker er registreringer fra nærværende undersøgelse.

Kulturlaget indeholdt flint og spredte lerkarskår både uornamenterede og ornamenterede. De dekorerede lerkarskår med furestik og fladedækkende indtryk er tidstypiske for den tidlige del af tragtbægerkulturen. Der sås dog med indblanding af enkelte skår fra den senere enkeltgravskultur.

Inden for kulturlaget registreredes et mindre område med en noget større fundtæthed, i det ellers ret fundfattige kulturlag. Dette skyldes sandsynligvis, at kulturlaget her lå en lille sænkning undergrunden, og at området derfor ikke var så nedpløjet som den resterende del af kulturlaget.

Indenfor den uforstyrrede del af kulturlaget registreredes resterne efter et ildsted.

Flintspredningen omkring ildstedet tyder på, at man har bearbejdet flint ved bålet. Fundet af enkelte tværpile, antyder, at man ved bålet har repareret sine pile og udskiftet pilespidserne

Bebyggelsesspor fra enkeltgravskulturen/senneolitikum (ca. 2900 til 2000 f. Kr.)

Ved undersøgelsen påvistes et hus med forsænket gulv fra sen bondestenalder. Huset var øst-vest vendt og bestod overvejende af et forsænket gulv mod øst og sporadisk bevarede stolpehuller i vest. Huset tolkes som et langhus med én indre langsgående række af tagbærende stolper, hvor den centralt placerede række tagbærende stolper har båret taget sammen med husets vægstolper. Der er således tale om et to-skibet/midtsulehus. Fra det forsænkede gulv fremkom lerkarskår og flint. Omkring dette hus, og primært imod syd, lå der mange store kogestensgruber eller jordovne, hvor man har varmet sten til madlavningen. Anlæggene indeholdt en del trækul og flere varmepåvirkede sten.

Helt nede imod sydgrænsen af feltet, dukkede endnu et hus op, som dog kun var bevaret i form af tagbærende stolper og enkelte vægstolper. Også her var der tale om en to-skibet konstruktion,.

Omkring kogestensgruberne kunne der iagttages flere smågruber, hvor der fandtes affald fra de daglige aktiviteter såsom madlavning og håndværk. Dette viste blandt andet fund af hvidbrændte

knoglestumper, fundet af en ildslagningssten samt små flintaffald i form af afslag fra redskabsfremstilling.

Bebyggelse fra den sene bronzealder (ca. 900-700 f.kr.)

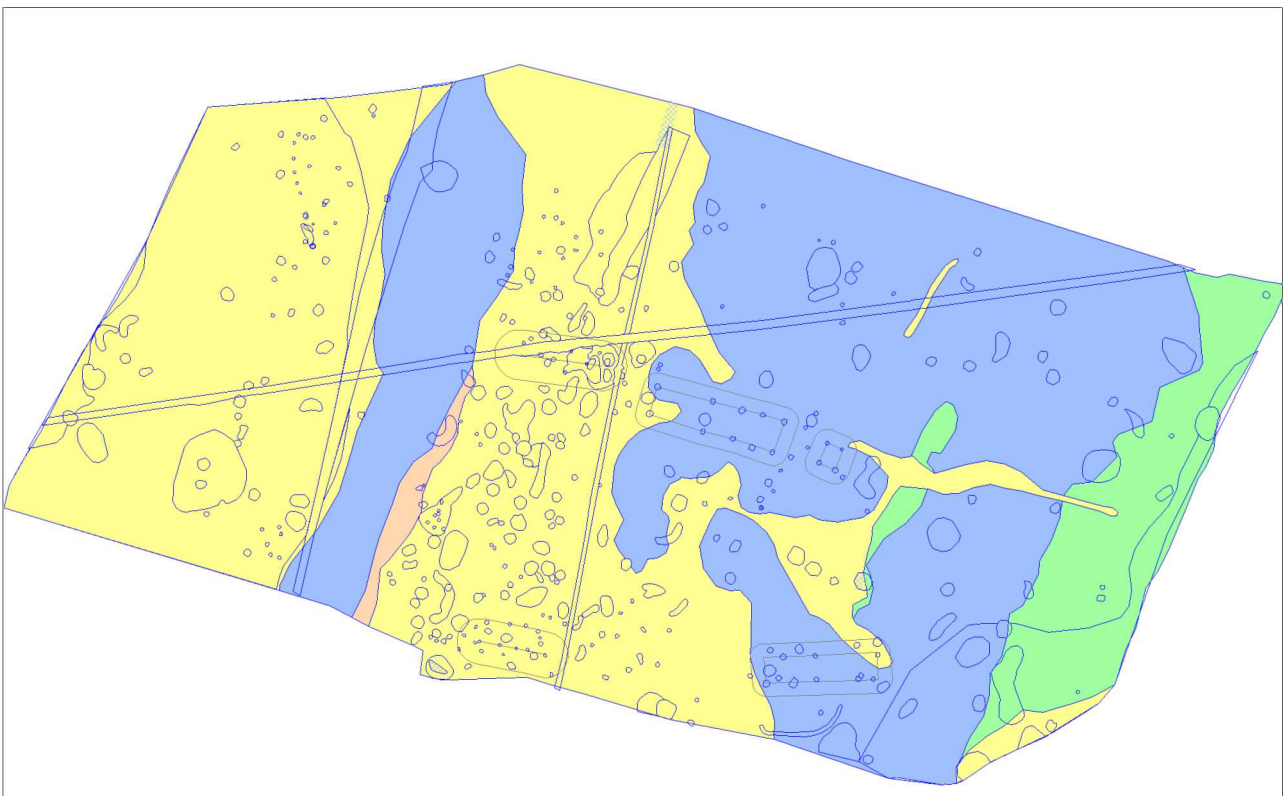
Fra den sene del af bronzealderen fremkom tre bygninger, der tolkes som et samlet gårdsanlæg. Husene fremkom på den østlige del af feltet og var alle placeret på den mere lerede jord. Der var et tydeligt skift fra, at man i stenalderen har bygget på den sandede, veldrænet jord i den vestlige del af feltet. Husene var alle treskibede, hvilket betyder de havde to parallelle rækker af tagbærende stolper inde i huset.

Gårdsanlægget bestod af et hovedhus, der bestod af 5 sæt tagbærende stolper. Der til kom en staklade og en formodet avlsbygning, samt et ovnanlæg. I tilknytning til husene blev der registreret en række lertagningsgruber, hvor man har hentet ler til lerklining af husene samt til keramikfremstilling.

Topografi

Det undersøgte område ligger på en nordvendt landskabsterasse, lidt sydøst for et lille vandhul. Vandhullet ligger i en lavning, som sandsynligvis altid har været vandførende, for på trods af at stedet ligger højt i landskabet, er grundvandsspejlet tilsvarende højt. Da man etablerede Neptunbryggeriet for foden af bakken, var det da også her man har hentede vand til produktionen i en boring lige vest for udgravningen. Søen har sit naturlige afløb i en gammel smeltevandsrende, som i dag står som en imod vest gående rende i landskabet, startende ved søen.

Råjorden består af i istiden sammenskubbet materiale, der skiftende består af rent bakkesand, og af siltet eller sandet ler (se planen nedenfor).

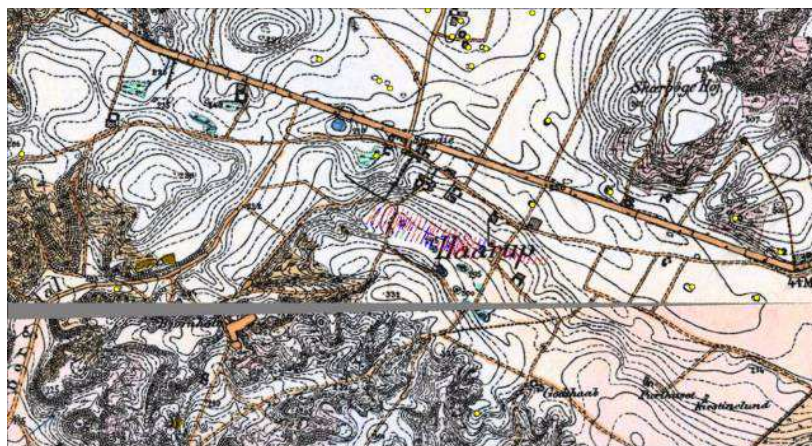

Ovenstående plan viser variationen i jordtypen under pløjelaget. Gul signatur angiver sandede områder, blå lerede. Grøn markerer de steder hvor der er en sammenblandet jordtype, medens rød angiver at der er tale om stærkt stenet sand.

De som følge af jordens sammensætning meget varierende drænforhold har tydeligvis været attraktive for bebyggelse igennem flere perioder, selvom de forskellige perioders placering på jordbundstyperne varierer. I stenalderen har man tydeligt favoriseret de veldrænedede sandede steder til huse, medens leret naturligvis har været en vigtig ressource også. I bronzealderen placeres husene på de lerede arealer, men dog lige op ad de sandede.

Fortidsmindelandskabet

Der er registreret en stor mængde gravhøje i nærområdet. Især imod nord og øst er der mange gravhøje (gule prikker på planen). En del af gravhøjene er tidligere udgravet, og disse har alle vist sig at være plyndrede. Der er dog registreret grave fra både bondestenalderen samt ældre – og yngre bronzealder.

Original 1 kort med den gamle Hårup by, kombineret med tidligere registreringer i området (gule prikker).

Udgravningsdata

Sagen er journaliseret på Silkeborg Museum som SIM 34/2011, Hårup Østergård.

Sagsansvarlige for bygherre er og Kirsten Friis Christensen.

Ansvarshavende på museet er Peter Mohr Christensen, som har stået for den indledende korrespondance.

Udgravningen på Hårup Østergård blev påbegyndt den 31/10 2011 og afsluttet i felt den 2/12 2011.

Den daglige ledelse er foretaget af arkæolog Kaj F. Rasmussen, assisteret af arkæologerne Kirsten Nellemann Nielsen, Maria Thiemke, Peter Bye-Jensen og museumsmedarbejder Mette Bundgaard, samt praktikant fra arkæologistudiet Christian Dedenroth Schou.

Udgravningens resultater er registreret løbende, og foreligger efter endt beretningsarbejde til fremvisning på museet ved anmodning. Materialet består af digitale feltplaner med notater, fysiske snittegninger på folie, samt digitale fotos.

Naturvidenskabelige rapporter og listemateriale eksporterede fra M.U.D. (Museernes Udgravnings Data), foreligger desuden i sagsmappen, og / eller i den digitale sagsmappe.

Metode

Forud for udgravningen er markoverfladen, som i øvrigt fremstod nyharvet og nysået, rekognosceret systematisk på hele arealet. Dette supplerede meget fint det fundbillede vi havde fra prøvegravningen, hvor de fremkomne fund blev indmålt med GPS for om muligt at kunne sammenholde de to registreringer (se ovenstående kort). Disse observationer var en meget vigtig del af grundlaget for udpegningen af det store område der nu er undersøgt.

Entreprenørarbejdet er foretaget af maskinfører John Madsen for entreprenørfirmaet Leo Rask Andersen, Sorring, med gravemaskine, påmonteret tiltbar rabatskovl. Overjord (dyrkningsjord) og råjord, samt overjordsblandet råjord, er holdt separat, således at de to jordtyper i store træk har

kunnet genplaceres i korrekt orden, efter vi har gjort vores iagttagelser. Dette skulle sikre en optimal dyrkbarhed, når vi ser bort fra den rent strukturelle skade.

Anlægsspor og forstyrrelser er indmålt med differentiell GPS, og dette materiale ligger til grund for de her viste oversigtskort.

Fremtidigt arbejde

Med indeværende rapport anses feltarbejdet som afsluttet, og bygherre kan nu foretage det nødvendige jordarbejde uden indvending fra museets side. Lokalteten er dog ikke på nuværende tidspunkt afgrænset, idet både topografi og udbredelsen anlæg viser, at den med stor sikkerhed fortsætter mod syd uden for vejtraceet